

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна державна адміністрація
Чернівецька обласна рада
Генеральне консульство Республіки Польща у Вінниці
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України
Державний історико-архітектурний заповідник
«Хотинська фортеця»

**ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Чернівці – 2021

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії,
політології та міжнародних відносин Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 2 від 29.09.2021 р.).

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. В.М. Ботушанський, проф. М.К. Чучко, проф.
Ю.І. Макар, доц. Г.М. Скорейко, доц. Г.М. Яценюк, доц. С.В. Герегова,
доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), асист. О.В. Руснак.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ХІІІ Буковинська міжнародна історико-красназнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей, Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 184 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології. Особливу увагу приділено 400-річчю Хотинської битви. Для науковців, студентів та широкого загалу читачів.

УДК: 94(477) (063)

ЗМІСТ

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко Михайло Хотинська війна 1621 року і придунайські князівства: воєнний та дипломатичний аспекти участі Молдавії і Валахії у польсько-османському конфлікті	9
Сандуляк Віктор Польсько-литовське військо як складова армії Речі Посполитої під час Хотинської кампанії 1621 року	11
Філінюк Анатолій Місце українського народу в Хотинській війні 1621 р. та її вплив на міжнародні відносини у висвітленні М.Алекберлі.....	13
Ільків Микола Театр бойових дій Хотинської війни 1621 р. в Пруто-Дністровському межиріччі.....	14
Брехуненко Віктор Хотин 1621 і посередництво Війська Запорозького у військовій співпраці між Варшавою та донськими козаками.....	16
Korytko Andrzej Pamięć o bitwie chocimskiej w 1621 r. i jej długi trwanie w polskiej tradycji historycznej.....	18
Киркене Генуте (Не)забытый легендарный полководец – Ян Кароль Ходкевич: взгляд из Литвы.....	19

Балух Олексій Буковина та польсько-турецька війна 1620–1621 рр.	21
Кулаковський Петро Запізнена мобілізація: посполите рушення волинського воєводства 1621 року.....	23
Сокирко Олексій Козацький прийом Хотинської битви 1621 р. у XVIII ст.....	24
Сас Петро Про чисельність запорозьких сил у Хотинській битві	25
Коржик Віталій Погодні умови Хотинської битви 1621 р.	30
Пагор Валентин Хотинська битва (1621) та битва під Кам'янцем (1633 р.): пошук аналогій в тактиці наступу та обороні.....	32
Goszczyński Artur (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska) Głód i niedostatki w armii Rzeczypospolitej podczas kampanii chocimskiej z 1621 r.....	33
Позняков Денис Чисельність яничарського оджаку у Хотинській кампанії 1621 року	33
Федорук Андрій Османська елефантерія в боях під Хотином 1621 р.	35
Ротар Оксана Крилаті гусари в боях під Хотином (1621 р.). Мовою історичних джерел та музейних експонатів.....	37

Ковалець Тарас Османська імперія у кампанії проти Речі Посполитої 1621 р. (на підставі маловідомих звітів розвідки Республіки).....	39
Іваночко Альона Німецькі найманці під час Хотинської війни 1621 року згідно з «Записками німецького офіцера» та інших джерел.....	40
Яценюк Фадей Переговори та укладення перемир'я 1621 р. у Хотині.....	42
Скорейко Ганна Хотинська фортеця у міжнародних договорах кінця XVI – початку XVII ст.	44
Іжук Софія Хотинська битва в оцінках історика Тараса Чухліба.....	46
Степанков Валерій, Степанков Віталій Міфи польської історіографії про хотинську битву 1621 р. та її історичне значення.....	48
Христан Назарій Простір уявлень про Хотинську битву в «легатії» Самуеля Твардовського.....	49
Коляда Ігор, Бушура Владислав Формування уявлень про Хотинську битву (1621 р.) засобами мистецтва.....	51
Коляда Ігор, Цейгер Ігор Хотин у долі Собеських.....	53
Мельничук Богдан Художнє слово про Хотинську війну 1621 р. українській і зарубіжних літературах.....	54
Стороженко Жанна Адвентивні види рослин азійського походження в межах ДІАЗ «Хотинська фортеця».....	56
Hundert Zbigniew Bitwa pod Chocimiem 10-11 listopada 1673 roku w historiografii.....	58
Федорак Василь Хотинська війна (битва) 1621 року та формування української національної пам'яті засобами шкільної історичної освіти.....	58
Коротун Ірина, Баланюк Юліана Архітектурно-планувальні особливості споруд та укріплень Хотинської фортеці.....	60

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Монети Молдавського князівства з Чорнівського городища	62
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	63
Богачик Тамара Розвиток шкільництва у Хотинському повіті у першій половині XIX ст.	65
Чебаник Віталій Земське самоврядування Хотинщини наприкінці XIX ст. – початку XX ст.	67

Ботушанський Василь Модернізаційні процеси в Чернівцях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.	69
Валявська Катерина Бали' як фактор національної емансипації на Буковині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	70
Добржанський Олександр, Цьмух Петро Родинне дерево Степана Смаль-Стоцького.....	72
Коляда Ігор Лесь Мартович і Буковина: деякі сторінки біографії.....	74
Руснак Олександр Впровадження григоріанського календаря на Буковині: реформа єпископа Григорія Хомишина 1916 р.....	75
Ільницький Василь, Глібішук Микола Аграрне питання на Буковині у 1920-х рр. на шпальтах газети «Хліборобська правда».....	77
Піддубний Ігор Газета «Bucovina» як джерело інформації про протистояння в політичному житті Буковини груп прихильників Іона Ністора та Янку Флондора.....	79
Кучеренко Світлана Юрій Липа і Чернівці.....	81
Бестанчук Яна Чернівецький університет у перший рік радянської влади (червень 1940-червень –1941).....	83
Сандуляк Іван Заснування та діяльність історико-медичного музею в Чернівцях.....	84
Саранчук Іван Свідчення детаашаментника з Хотинщини.....	86
Холодницький Василь Виживання населення Чернівецької області в умовах повоєнного голоду.....	87
Петрова Наталія Фольклор Буковини в звітах-записах студентів Одеського державного університету.....	90
Макар Юрій З історії Буковинських історико-краєзнавчих конференцій.....	92
Гуйванюк Наталія Формування навичок усного зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями на основі історико-краєзнавчого (буковинознавчого) матеріалу.....	94
Струтинський Владислав Діяльність культурно-просвітницьких організацій національних громад Буковини у контексті децентралізаційних процесів: деякі проблеми та можливі перспективи.....	96
КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА	
Заводовський Анатолій (Кам'янець-Подільський) Українська національна та донаціональні ідеології на українських землях: порівняльний аналіз.....	99

Гольд Ольга Історичні аспекти походження поліконфесійності в Україні: соціально-філософський розгляд	101
Королько Андрій Соціальний виступ жителів м. Снятин 1646 р.	103
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVI-XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею.....	105
Олійник Сергій Освітня політика російської влади в Східній Галичині у 1810 – 1815 рр. (на прикладі «Тернопільського краю»).....	107
Герегова Світлана, Кожолянко Олена Роль кобзарства у розвитку духовної культури України.....	108
Громакова Наталя Польський громадсько-політичний рух першої половини XIX ст.: регіональна специфіка.....	110
Доценко Віктор Польсько-єврейські відносини на правобережній Україні на початку XIX ст.	112
Бойда Андрій Громадсько-політична діяльність Василя Порайка (1888–1937 рр.) в австро-угорський період.....	113
Волошенко Вікторія Організаційна діяльність Агатангела Кримського з випуску українських популярних видань у Москві	116
Ковбаса Василь Греко-католицьке питання в контексті релігійної політики російської окупаційної влади в Галичині та Буковині (1914-1917 рр.).....	117
Мончак Олександр Сприйняття кайзерівської армії восени 1918 року киянами: внутрішні «німецькі» чинники	119
Хома Вікторія Взаємодія населення прифронтових і окупованих територій з російськими військовими в роки Першої світової війни.....	121
Шолк Олександр Російські офіцери на служби в Українській галицькій армії (1918-1920).....	123
Карнатовський Андрій Структура та порядок керування подільським краєм під час перебування польських військ у 1919 – 1920 рр.....	124
Доброчинська Валентина (Рівне) Трансформація освітньої системи в Ровенській області (1939–1941 рр.).....	126
Бабіч Олександр Діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрацій в Одесі (1941 – 1944 рр.)	129
Рибін Павло (Луцьк) Антирелігійна кампанія Хрущова кін. 50-х рр. – поч. 60-х рр. на західноукраїнських землях	130
Прищепя Олена Культурний простір провінційного міста підросійської України: перспективи дослідження.....	132
Гуменюк Оксана (Рівне) Житлове питання та радянська сімейна повсякденність.....	134

Мельничук Галина (<i>Косів</i>) Етнофестивалі як засіб відтворення гуцульської автентичності.....	135
Kizlova Antonina Electricity as the Agent Of Social Interactions Between the Inhabitants of Kyiv Dormition Caves Lavra (1911 – early 1920s).....	137

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Курущак Лариса Музейні листівки як джерело візуальної інформації про козацтво.....	139
Яценюк Галина Подорож гетьмана-емігранта Пилипа Орлика Хотинщиною 1722 р. (на основі «діаріушу подорожнього».....	140
Кравченко Дмитро Зарубіжні архіви як джерело дослідження переміщених осіб з України у повоєнний період	142
Черленяк (Керечанин) Іванна Сімейна обрядовість Закарпаття як об'єкт етнологічного дослідження: джерельна база та розробка теми в науковій літературі.....	143
Кліщинський Павло Західноукраїнська преса про першу та другу окупацію Буковини російськими військами в період Першої світової війни.....	145
Рубанець Микола Газета «Радянська Буковина», як джерело вивчення Голодомору 1946-1947 рр. у Чернівецькій області.....	147
Дяченко Вікторія Олександр Цинкаловський та його історичні студії Лемківщини.....	150
Гуйванюк Микола До питання про уточнення дати народження Марка Черемшини.....	151
Семенюк Микола Герб Садгори.....	153
Коляда Ігор, Куцик Руслан Роль особистого щастя і родинного затишку у житті та боротьбі Євгена Коновальця.....	154
Коляда Ігор, Санкович Марія Методика формування уявлень у здобувачів освіти про П.Конашевича-Сагайдачного на уроках історії України у 8 кл.....	156
Коляда Ігор, Шубер Олексій Методика формування уявлень про події воєнної історії у здобувачів освіти: на уроках історії України у 8 кл.....	158
Лаврут Ольга Козацька історія на світанку: сторінками підручників тимчасово непідконтрольних територій українській владі.....	159
Глібщук Микола, Пінцак Вадим Чи існувала культурна пам'ять про Першу світову війну в Радянському Союзі у міжвоєнну добу?.....	161

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Культурно-освітнє життя полонених українців у роки Першої світової війни у таборі Фрайштадт (Австро-Угорщина).....	163
Калішук Оксана Волинська трагедія і кресовий дискурс.....	164
Зубко Ольга Празьке повсякдення професора Василя Сімовича (1923 – 1933).....	167
Мазур Петро «Mejsce odosoblenia» в місті Береза у доли українців.....	169
Макар Віталій Українська діаспора як чинник підтримки незалежності та територіальної цілісності України (на прикладі Канади).....	171
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини на українсько-польському порубіжжі як важливий спектр сучасних українсько-польських міждержавних відносин.....	172
Стрільчук Людмила Українське питання у поглядах польської еміграційної опозиції та на шпальтах паризької «Культури».....	174
Тичина Іван Українське питання у Другій Речі Посполитій (20– 30-ті роках ХХ століття).....	176
Філіпович Мирослава Україна: від снемів до самітів.....	177
Możgin Wiktor Kulturowy aspekt rosyjskiej neoimperialnej polityki z perspektywy państwa ukraińskiego – kultura jednak ma znaczenie.....	179
Карпо Василь «Люблінський трикутник» – елемент безпекової стратегії України.....	180
Kravchenko Nataliia The Activities of the United Nations: Problems Reforming.....	182

та нестачі питної води, котрі доводили до смерті, інколи навіть до самогубства. Коней від голоду вмерло 24 тисячі. Ці записи збігаються з іншими джерелами та доповнюють їх, що дозволяє повною мірою уявити всю критичність становища: «Рідко в яких війнах доводилося витримувати такі випробування, які були в Валахії, коли їли котів та собак».

Німецькі найманці сильно постраждали вже після війни. Через погану погоду багато поранених помирали від переохолодження та виснаження. Згідно зі спогадами автора, у Кам'янці їх зустріли не дуже привітно. Хворих викидали на вулицю і залишали на купах гною де людей могли з'їсти свині. Іоан Каменецький також пише що: «У місті за 20 днів поляків і німців померло близько 1700 людей. Їх зібрали і поховали за міською стіною». Тобто про військо фактично не подбали як належить і ледь не залишили напризволяще. Звісно ж «Вісті з Валахії» теж мають долю суб'єктивності, але вони дозволяють краще оцінити умови в яких перебували об'єднані війська, їх взаємодію, внутрішні протиріччя, випробування з якими довелося зіткнутися і нагадують про внесок у спільну перемогу німецьких піхотинців та рейтарів.

Фадей Яценюк (*Чернівці*)

ПЕРЕГОВОРИ ТА УКЛАДЕННЯ ПЕРЕМИР'Я 1621 р. У ХОТИНИ

Бойові дії під Хотином у вересні 1621 р. між польсько-литовськими військами, українським козацтвом, з одного боку, та турецькою армією, з другого, виснажили обидні сторони, які прагнули мирного врегулювання конфлікту.

В період боїв до польсько-литовських військ під командуванням Яна Кароля Ходкевича 12 вересня прибув посланець Костянтин Вевеллі з листом від волоського господаря Раду Міхні, в якому йшлося про потребу мирних переговорів. З цього часу почалось узгодження місця проведення переговорів та основних його умов.

Я. К. Ходкевич делегував на ці переговори Станіслава Журавинського та Якуба Собеського. 29 вересня польські послы прибули до табору турецького султана Османа II. Послы мали чітку інструкцію щодо ведення переговорів. Позиція Речі Посполитої в основному полягала в тому, що вона бере на себе зобов'язання прибрати до рук козаків, а за це турки заборонять татарам нападати на Річ Посполиту.

30 вересня і 1 жовтня С. Журавинський та Я. Собеський провели зустрічі з представниками турецької сторони – волоським господарем

Раду Міхні та великим візиром Ділавер-паші. Під час цих зустрічей польські послы відкинули домагання турецьких дипломатів нав'язати Речі Посполитій сплату харачу (данини), яку турки накладали на завойовані ними території. Згоди в цьому питанні дійшли лише тоді, коли послы заявили про готовність дати Осману II подарунки без фіксації факту їх вручення на папері. Було також домовлено про перебування на постійній основі агента (посла) польського короля у Стамбулі. Таким дипломатичним представником призначався королівський секретар Станіслав Сулішевський.

На переговорах було порушено питання про належність Хотина і данину татарам. Поляки погоджувались передати Хотин молдавському господареві і давати жолд татарам, замість харачу туркам. Дискусійним було питання відведення військ з-під Хотина, так як вважалось, що першою повинна покинути поле бою та сторона, яка програла битву.

7 жовтня до табору Османа II для остаточного затвердження умов договору прибув С. Сулішевський. Відразу ж затвердити тексти договорів виявилось неможливим, так як їх спочатку потрібно було перекласти з польської на румунську, а потім з румунської на турецьку мови і навпаки. Лише під кінець дня 8 жовтня були підготовлені тексти договору турецькою та польською мовами. З підготовленими тестами послы, разом із великим візиром Ділавер-паші, поїхали до султана.

9 жовтня, під час прийому у султана, договірні статті були остаточно узгоджені. При обміні примірниками тексту з турецького та українсько-польсько-литовського таборів прогрімали салюти.

У відповідності з домовленістю турецька армія вранці 10 жовтня почала покидати свої позиції. Послы С. Журавинський та Я. Собеський прибули до козацького війська П. Сагайдачного 11 жовтня, щоб отримати від запорожців їх план відходу маршем з-під Хотина спільно з польсько-литовською армією, відхід якої планувався після 13 жовтня. Однак, козаки переправились на лівий берег Дністра у ніч з 11 на 12 жовтня, так як підозрювали, що турки і поляки змовились їх роззброїти. Залишившись без козаків польсько-литовське військо поспіхом теж перейшли на Лівобережжя Дністра. Хотинська битва закінчилась.

Підписані 9 жовтня під Хотином статті були перемир'ям, яке повинні були затвердити дипломати у Варшаві та Стамбулі. Спроба ратифікації була зроблена уже в 1622 р., однак, ні у Варшаві, ні у Стамбулі оригіналів договору не виявилось. Були лише його

неідентичні копії. До остаточної ратифікації договору в 1624 р. до нього вносились поправки, а іноді і нові статті.

Хотинський договір 1621 р. у своєму первісному вигляді постає як вимушений компроміс. Швидкому його підписанню сприяли понесені жертви, голод, виснаження воїнів обох сторін. Договір зафіксував хисткий стан рівноваги між турецькою та запорозько-польсько-литовською армією, повертав їх до рівня довоєнних відносин.

Хотинський договір зафіксував наступне:

- кордон між державами проходив по Дністру;
- Хотинська фортеця поверталась Молдавському господареві;
- польська сторона повинна сплачувати кримському ханові данину (упоминки);
- запорозьким козакам заборонялось виходити у морські походи проти турків і татар з Дніпра, а татарам нападати на територію Речі Посполитої;
- польський король повинен дружити з турками та ворогувати з їхніми противниками;
- взаємне відпущення полонених.

Хотинська битва 1621 р. надзвичайно важлива подія в історії Європи XVII ст. Запорожці, поляки та литовці спільними зусиллями не лише захистили власний суверенітет і територіальну цілісність, але й врятували європейські країни від агресії могутньої імперії тогочасного світу – Османської. Козаки продемонстрували всьому світові свою мужність та бойову майстерність.

Ганна Скорейко (Чернівці)

ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ У МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРАХ КІНЦЯ XVI – ПОЧАТКУ XVII ст.

Хотинська фортеця належить до тих середньовічних твердинь, які будувалися на стратегічно важливих позиціях і слугували не стільки захисту населення від неприязельських набігів, скільки були символом могутності держави. Хотинська фортеця належала саме до такого роду важливих чинників державного позиціонування. Збудована на правому березі Дністра, у низині, Хотинська фортеця слугувала своєрідним пунктом контролю за дністровськими бродами, за пересуванням польських військ на лівому березі, фортечні гарнізони гарантували державну присутність у краї. Хотинський пиркалаб входив до боярської ради при князівському дворі і був четвертою посадовою особою в боярській ієрархії. Встановлення турецького протекторату над Молдавським князівством суттєво змінило міжнародну ситуацію в Дунайсько-Дністровському регіоні.

ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 10,7. Зам. № 73. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.